

Katarzyna Wierzbicka¹

ŚWIADOMOŚĆ INWESTORÓW INDYWIDUALNYCH JAKO DETERMINANTA ROZWOJU RYNKU FINASOWEGO W POLSCE

Streszczenie

Świadomość inwestycyjna w dzisiejszych czasach staje się niezmiernie istotnym pojęciem ze względu na fakt, że coraz częściej dostrzegana jest potrzeba jej pogłębienia. Edukacja finansowa, i kształtująca ją wiedza finansowa, umożliwiają rozwój świadomości finansowej w społeczeństwie i wykształcenie pozytywnych nawyków, potrzebnych do skutecznego zarządzania środkami finansowymi. Na rynku finansowym istnieje wiele możliwości lokowania kapitału. Są to zarówno istniejące już wiele lat lokaty bankowe, jak i papiery wartościowe, proponowane przez instytucje finansowe, które w Polsce pojawiły się wraz z powstaniem Giełdy Papierów Wartościowych. Należy zaznaczyć równocześnie, że zasady funkcjonowania wspomnianych instytucji zna 2% Polaków. Wynik ten pokazuje, że świadomość inwestycyjna społeczeństwa jest niska. Celem niniejszego artykułu jest ocena znaczenia świadomości finansowej społeczeństwa w obecnych warunkach funkcjonowania oraz próba ukazania znaczenia świadomości inwestycyjnej jako czynnika niezbędnego do rozwoju rynku finansowego w Polsce. Badania prowadzone były w oparciu o północnoamerykański oraz europejski dorobek naukowo-badawczy, wyniki badań empirycznych dotyczących znajomości i rozumienia pojęć finansowych, a także wyniki badań przeprowadzonych przez Fundację Kronenberga i Centrum Badania Opinii Społecznej.

Słowa kluczowe: świadomość inwestycyjna, wiedza finansowa, inwestor

INVESTMENT AWARENESS OF INDIVIDUAL INVESTORS AS DEVELOPMENT DETERMINANT OF FINANCIAL INSTITUTIONS MARKET IN POLAND

Summary

Nowadays, investment awareness is becoming an essential issue as the need to raise it is noticed more and more often. Financial education and knowledge enable the development of financial awareness in society and allow to form positive habits necessary for reasonable financial management. There are many possibilities of investing financial resources in the capital market. This includes bank deposits, available in Poland for a long time, as well as securities offered by financial institutions founded together with the establishment of the Warsaw Stock Exchange. It is important to emphasize, however, that the functioning principles of the above-mentioned institutions are known to merely about 2% of the Poles. This means that the public awareness of investment opportunities is low. The purpose of this paper is to assess the significance of investment awareness in society under the present conditions and to attempt to demonstrate the importance of investment awareness as a crucial factor for the development of the Polish market of financial institutions. The research was conducted based on the North American and

¹ dr Katarzyna Wierzbicka – Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Ekonomii i Zarządzania, Zakład Systemów Ekonomicznych, kwierzbicka@o2.pl

European scientific research results, the findings of empirical studies of the knowledge and understanding of financial concepts, as well as the results of research conducted by the Kronenberg Foundation and the Centre for Public Opinion Research (CBOS).

Key words: investment awareness, financial literacy, investor

Wstęp

Świadomość inwestycyjna jest obecnie terminem często używanym w literaturze ekonomicznej, niezwykle istotnym z punktu widzenia konsumentów korzystających z rynku finansowego. Wymieniony termin przybrał szczególnie na znaczeniu w dobie kryzysu finansowego, który przeistoczył się w kryzys zaufania do sektora finansowego. Obecnie nie istnieje jednoznaczna definicja terminu *świadomość inwestycyjna*, jednakże na tę świadomość wpływ mają z pewnością wiedza i edukacja finansowa, ściśle ze sobą powiązane.

Edukacja finansowa, a zatem i wiedza finansowa, umożliwia rozwój świadomości finansowej w społeczeństwie i wykształcenie pozytywnych nawyków, potrzebnych do zarządzania środkami finansowymi, przy uwzględnieniu celów ekonomicznych w bliższej lub dalszej perspektywie czasowej. Pogłębienie zaś wiedzy finansowej pozwala na rozpoznanie szans i zagrożeń, które są związane z produktami finansowymi, zarówno tymi, które istniały, jak i nowymi, przez co inwestorzy są w stanie podjąć bardziej świadome decyzje finansowe.

Celem niniejszego artykułu jest identyfikacja znaczenia świadomości finansowej społeczeństwa oraz próba ukazania znaczenia świadomości inwestycyjnej jako czynnika niezbędnego do rozwoju rynku finansowego w Polsce. Będzie on realizowany poprzez analizę poziomu wiedzy finansowej oraz próbę nakreślenia stanu posiadanej wiedzy przez inwestorów o możliwościach lokowania kapitału.

1. Świadomość inwestycyjna a wiedza finansowa

Wiedza finansowa (*financial literacy*) i edukacja finansowa (*financial education*) należą do pojęć ściśle ze sobą powiązanych. Należy jednocześnie podkreślić, że edukacja finansowa wpływa na wzrost wiedzy finansowej i umożliwia jej zastosowanie. Zwykle próby zdefiniowania tych pojęć podejmowane są przy okazji prowadzonych badań empirycznych, dotyczących wiedzy bądź też edukacji finansowej, których obszar może być bardzo zróżnicowany. Badania prowadzone są od wielu lat zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się. Znaczna ich część ma na celu określenie skali zapotrzebowania na edukację finansową, ponieważ społeczeństwa poszczególnych krajów charakteryzują się jej odmiennym poziomem [Jacobs-Lawson, Hershey 2005, s. 331; Monalto, Gutter, Fox 1999, s. 150]. Problematyka edukacji ekonomicznej jest poruszana m.in. na szczeblu Unii Europejskiej oraz w ramach działań Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju

(OECD), *European Banking Federation* (EBF), *World Council of Credit Unions* (WOCCU), *European Association for The Education of Adults* [Kuchciak 2013, s. 72]. Najczęściej badania obejmują obszar, z którym związane są trudności finansowe gospodarstw domowych, np. gromadzenie środków na okres emerytalny, nadmierne zadłużenie finansowe, przejawy wykluczenia finansowego, zaangażowanie w instrumenty finansowe, postawy wobec pieniędzy [Mandel, Klein 2009, s. 15-16].

Potrzeba edukacji finansowej wynika z wielu przesłanek. Zauważalne trendy spowodowały, że wiedza i edukacja finansowa zyskały znaczenie oraz skupiły uwagę wielu podmiotów, w tym agencji rządowych, banków i innych instytucji finansowych oraz samych konsumentów.

Wiedza finansowa należy do terminów, które nie posiadają jednoznacznej definicji. Świadczy o tym różnorodność opisów tego pojęcia, dosyć często spotykanych w literaturze. Rozpatrując definicję wiedzy finansowej, możemy analizować ją dwutorowo: w węższym znaczeniu oznaczać ona będzie decyzje związane z zarządzaniem pieniędzem, dotyczące budżetu, oszczędności, inwestycji i ubezpieczenia, natomiast w szerokim ujęciu może oznaczać rozumienie ekonomii oraz zależności pomiędzy warunkami ekonomicznymi a decyzjami podejmowanymi przez np. gospodarstwa domowe w obszarze finansów [Worthington 2006, s. 4]. Badacze zwracają także uwagę, że wiedza finansowa, obejmująca zdolność rozumienia pojęć finansowych oraz warunków finansowych, przekłada się na zachowania podmiotów posiadających tę wiedzę [Frączek, s. 3].

Inny aspekt szerszego rozumienia wiedzy finansowej, zaproponowany przez *International Network on Financial Education* (INFE), działającej przy *Organisation for Economic Cooperation and Development* (OECD) [Hogarth 2006, s. 2], obejmuje, poza znajomością pojęć, faktów i danych, także świadomość, umiejętności, postawy i zachowania, niezbędne do podejmowania właściwych decyzji finansowych, pozwalających na osiągnięcie indywidualnego dobrobytu finansowego. Odpowiedni poziom wiedzy finansowej, poza tym, że jest warunkiem dysponowania posiadanymi środkami finansowymi, zgodnie z obecnymi i przyszłymi potrzebami ekonomicznymi, znacznie ułatwia dokonywanie wyborów z szerokiej gamy produktów finansowych. Gwarantuje także większą odpowiedzialność kredytobiorców za podjęte decyzje kredytowe oraz inwestorów za podjęte decyzje inwestycyjne. Posiadanie podstawowej wiedzy i umiejętności w zakresie planowania finansowego może pomóc inwestorom regulować ich zobowiązania finansowe i maksymalizować ich finansowy dobrobyt. Wiedza finansowa niewątpliwie sprzyja świadomemu angażowaniu się w długoterminowe procesy oszczędnościowe i inwestycyjne, które zapewniają im niezależność i bezpieczeństwo finansowe. Warto także zaznaczyć, że edukacja finansowa społeczeństw wspiera nie tylko indywidualny dobrobyt, ale także ekonomiczną kondycję całych narodów [Worthington 2006, s. 7].

2. Wiedza inwestycyjna inwestorów a stan faktyczny

Wiedza na temat funkcjonowania rynku finansowego jest bardzo niska. Fakt ten może być postrzegany jako istotny problem, ponieważ istnieje silna korelacja między nabytą wiedzą a zachowaniami dotyczącymi inwestowania wolnych środków kapitałowych [Hilgert, Hogarth, Beverly 2003, s. 5]. Należy w tym miejscu dodać, iż gospodarstwa domowe najczęściej dokonują swoich decyzji inwestycyjnych, bazując na własnej analizie bieżących potrzeb i braku umiejętności lub także woli uświadamiania sobie skutków tych decyzji w przyszłości. Warto podkreślić, iż nawet drobne decyzje finansowe mogą mieć olbrzymie konsekwencje dla inwestorów w przyszłości [Atkinson, Messy 2012, s. 8].

Z badań przeprowadzonych przez Bernheima i Moore'a [Bernheim 1995, 1998; Moore 2003] wynika, że większość respondentów nie rozumie podstawowych pojęć finansowych, w szczególności tych odnoszących się do obligacji, akcji, a także mechanizmów funkcjonowania kredytów, zarówno hipotecznych, jak i odnoszących się do nich stóp procentowych, a także do zasad funkcjonowania poszczególnych instytucji finansowych. Brak wiedzy ekonomiczno-finansowej charakteryzuje zarówno osoby w wieku przedemerytalnym, jak i nastolatków (licealistów), którzy deklarują, iż mieli zajęcia z podstaw ekonomii, a także osoby w wieku produkcyjnym [*What American Teens...* 2005, s. 39]. Podobne wnioski przytaczają autorzy badań przeprowadzonych w wybranych krajach: Armenii, Czechach, Estonii, Niemczech, na Węgrzech, w Irlandii, Norwegii, Peru, Polsce, Południowej Afryce oraz Wielkiej Brytanii w latach 2010 i 2011 [Atkinson, Messy 2012, s. 6-10].

Jednym z większych przedsięwzięć na skalę międzynarodową było badanie przeprowadzone we współpracy *Citi Foundation*, *CSR Europe* oraz *Money Advice Service* [*European...* 2011, s. 3-6]. Pomiar przeprowadzono w dwóch etapach. Pierwszym etapem był sondaż na Facebooku, dotyczący postaw finansowych około 1 200 osób w wieku 16-30 lat z Francji, Polski, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii. Drugi etap dotyczył grupy wiekowej 55-64 lata, czyli osób krótko przed emeryturą i obejmował przegląd literatury dotyczącej postaw i kompetencji finansowych, w tym raportów z badań oceniających poziom kompetencji finansowych społeczeństw i przegląd istniejących systemów edukacji finansowej. W tym etapie powstał ogólny zarys sytuacji w 27 krajach członkowskich UE i szczegółowe porównanie Francji, Polski, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii. Z przeprowadzonych analiz wyłonił się spójny obraz niewystarczającego poziomu kompetencji finansowych osób młodych oraz w wieku przedemerytalnym. Większość młodych ludzi jeszcze nie angażuje się aktywnie w długofalowe planowanie swojej przyszłości finansowej, często ze względu na trudną sytuację finansową, w jakiej się znajduje. Jednoznacznie we wszystkich krajach w grupie osób starszych wskazywano na brak kompetencji finansowych, stanowiący zasadniczą barierę dla długofalowego oszczędzania i planowania finansów [Kuchciak 2013, s. 71].

W tym miejscu należy przytoczyć wyniki badań przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych. W badaniach podjęto się weryfikacji tezy o niedostatecznym, a wręcz

niskim, poziomie wiedzy ekonomicznej inwestorów. Analiza została wykonana w latach 2003-2004 oraz powtórnie w latach 2007-2008. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na fakt, że na trzy zadane pytania, odnośnie do wiedzy ekonomicznej, tylko 56% ankietowanych odpowiedziało prawidłowo na dwa pytania. Równie niepokojący jest fakt, że tylko jedna trzecia (34%) respondentów poprawnie odpowiedziała na wszystkie trzy pytania [Lusardi, Mitchel 2006, s. 7]. Uzyskane wyniki niosą w sobie bardzo istotną informację o tym, że wiedza przeciętnych konsumentów o produktach finansowych, z których korzystają, jest na tyle powierzchowna, że nawet bez uwzględniania czynnika asymetrii informacji, związanego z dialogiem „naiwnego” konsumenta z wysoko umotywowanym i profesjonalnym sprzedawcą, musi prowadzić do błędnych wyborów i decyzji [Gębski 2013, s. 36].

Tabela 1. Wyniki badania wiedzy na temat pojęć ekonomiczno-finansowych w USA w latach 2004 i 2008 (w %)

Wyszczególnienie	2004 r.			2008 r.		
	Badani w wieku 50-69 lat			Badani w wieku 23-28 lat		
	poprawnie	błędnie	nie wiem	poprawnie	błędnie	nie wiem
Masz na rachunku 100 USD, oprocentowanie lokaty wynosi 2%. Po 5 latach otrzymasz: więcej niż 102 USD, dokładnie 102 USD, mniej niż 102 USD.	57,1	22,2	20,7	79,5	14,6	5,9
Masz na rachunku 100 USD, oprocentowanie rachunku wynosi 1%. Inflacja wynosi 2%. Po roku za swoje oszczędności będziesz mógł kupić: mniej, tyle samo, więcej niż w dniu wpłaty środków na rachunek.	75,2	13,4	10,4	54,0	30,7	15,3
Czy myślisz, że poniższe zdanie jest prawdziwe, czy fałszywe: Inwestowanie w akcje jednej spółki będzie mniej ryzykowne, niż inwestowanie w jednostki funduszy inwestycyjnych.	52,5	13,2	34,3	46,8	15,8	37,4

Źródło: [Gębski 2013, s. 35]

Niekorzystny obraz edukacji finansowej potwierdziło ostatnie badanie, przeprowadzone przez OECD w Polsce i innych 14 krajach. Pytania zadawane respondentom miały na celu zidentyfikowanie poziomu wiedzy finansowej oraz ocenę zachowań i postaw wobec takich aspektów świadomości finansowej jak: zarządzanie budżetem domowym, krótko- i długoterminowe planowanie finansowe, determinanty wyboru produktów finansowych. Zestawienie, prezentujące udział procentowy prawidłowych odpowiedzi Polaków na tle obywateli pozostałych krajów, przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Poziom wiedzy finansowej społeczeństwa (w %)

Państwo	Dzielenie	Wartość pieniądza w czasie	Odsetki płacone od pożyczek	Kalkulacja kwoty zadłużenia i odsetek	Kapitalizacja odsetek i dobra odpowiedź na poprzednie pytanie	Ryzyko zwrotu	Definicja inflacji	Dywersyfikacja
Albania	89	61	bd	40	10	77	81	63
Armenia	86	83	87	53	18	67	57	59
Czechy	93	80	88	60	32	81	70	54
Estonia	93	86	84	64	31	72	85	57
Niemcy	84	61	88	64	47	79	87	60
Węgry	96	78	95	61	46	86	91	61
Irlandia	93	58	88	76	29	84	88	47
Malezja	93	62	93	54	30	82	74	43
Norwegia	61	87	61	75	54	18	68	51
Peru	90	63	bd	40	14	69	86	51
Polska	91	77	85	60	27	48	80	55
Afryka Płd.	79	49	65	44	21	73	78	48
Wielka Brytania	76	61	90	61	37	77	94	55

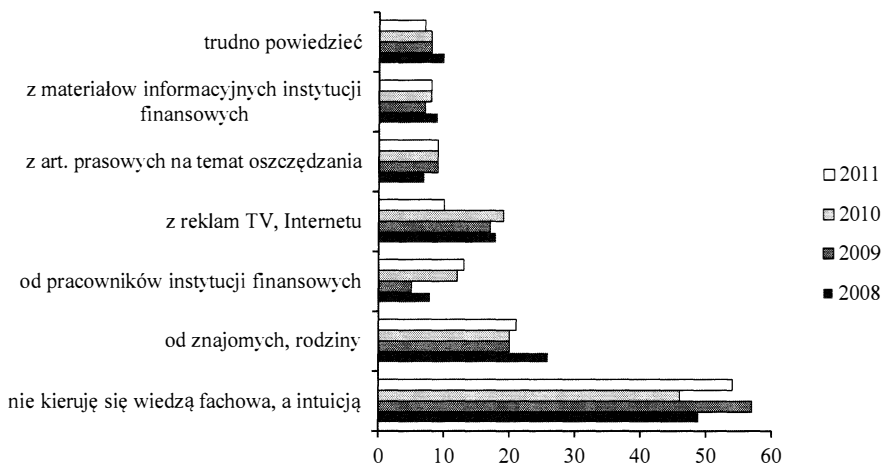
Źródło: [Kuchciak 2013, s. 71]

W Polsce sytuacja dotycząca znajomości dostępnych instytucji czy instrumentów, które mają służyć lokowaniu kapitału, jest bardzo podobna do wyników badań przedstawionych wyżej. W podejmowaniu decyzji inwestycyjnych największą rolę odgrywa intuicja i informacje uzyskane od członków rodziny. Tylko 5-7% ankietowanych korzysta z usług pracowników instytucji finansowych.

Istotną kwestią jest również fakt, że w gospodarstwach domowych pierwszorzędne znaczenie mają strategie konserwatywne oraz strategia wybitnie bierna, która cechuje się strukturą ograniczoną jedynie do lokat bankowych i gotówki w obiegu. Warto przy tym wspomnieć, że skład portfela inwestycyjnego krajowych gospodarstw domowych jest w zasadzie bardzo podobny do większości krajów Europy Środkowo-Wschodniej, jednak znacząco odbiega od gospodarstw krajów wysoko rozwiniętych, w których ranga ryzykownych instrumentów finansowych jest wyraźnie większa [Anioła, Gołaś 2012, s. 12].

Świadomość inwestycyjna inwestorów indywidualnych zależy przede wszystkim od wiedzy o instytucjach i instrumentach, które dostępne są na rynku w celu lokowania wolnego kapitału. Przy omawianiu świadomości inwestycyjnej nie należy zapominać o czynnikach natury psychologicznej, które w ostatnich latach nabierają dużego znaczenia przy weryfikacji strategii inwestycyjnych [Katona 1975, s. 232; Wärneryd 1999, s. 269-270].

Wykres 1. Źródła informacji o oszczędzaniu w latach 2008-2011 (w %)

Źródło: [Postawy Polaków... 2011].

Znacząca przewaga sektora bankowego nad innymi formami lokowania kapitału wynika przede wszystkim z przyzwyczajenia społeczeństwa polskiego do systemu bankowego jako jedynej istniejącej możliwości ulokowania wolnych środków kapitałowych, z bezpieczeństwa lokat, przyzwyczajień do stosunkowo wysokiego oprocentowania. W 2006 r. podczas badania wśród inwestorów indywidualnych prawie 80% ankietowanych nie знаło w ogóle lub znało słabo mechanizm oszczędzania w instytucjach wspólnego inwestowania, natomiast tylko 7% ankietowanych twierdziło, że bardzo dobrze opanowało zasady ich funkcjonowania. Kolejnym czynnikiem, na który wskazało 54% ankietowanych, było większe bezpieczeństwo lokowania kapitału w fundusz w porównaniu z akcjami. Omawiana sytuacja nie zmieniła się w ciągu kolejnych lat. Centrum Badania Opinii Społecznej przeprowadziło badanie w 2009 r., którego wyniki wskazują, że doświadczenie z inwestowaniem w funduszach inwestycyjnych, należących do instrumentów rynku kapitałowego, miało 12% dorosłych Polaków, z czego mniej niż połowa (około 5%) deklaruje, iż obecnie posiada jednostki uczestnictwa w funduszu inwestycyjnym. Inwestowanie pieniędzy w funduszach inwestycyjnych jest jednym z najmniej atrakcyjnych dla Polaków sposobów lokowania oszczędności – taką opcję wybrałoby zaledwie 6% badanych, z czego niemal połowa ma już doświadczenia w tego typu inwestycjach. Obecni i byli posiadacze jednostek uczestnictwa w funduszach inwestycyjnych rekrutują się głównie spośród absolwentów wyższych uczelni, przedstawicieli kadry kierowniczej i specjalistów, w których gospodarstwach domowych na jedną osobę przypada miesięcznie powyżej 1500 zł, oraz spośród mieszkańców miast powyżej 500 tys. ludności. Najbardziej atrakcyjną formą lokowania kapitału nadal pozostaje lokata bankowa [Postawy Polaków... 2011].

Wartym podkreślenia jest fakt, że w świadomości społeczeństwa polskiego bardzo ważne są elementy wiarygodności, jak również tradycji w wyborze miejsca lokaty kapitału. Stąd też, nawet w momencie wystąpienia hossy, klienci indywidualni chętniej zwracają się w kierunku lokaty bankowej (tak jak wyżej wskazano, kierują się własną intuicją i nie korzystają z porady pracowników instytucji finansowych).

Jak wspomniano wcześniej, bardzo ważnym aspektem w rozpatrywaniu świadomości inwestycyjnej wydaje się być podejście psychologiczne do inwestowania, które zakłada bazowanie właśnie na intuicji, a także na wcześniej wypracowanym doświadczeniu i tradycji. Według Wärneryda [1989, s. 515] niezwykle istotnym powinien być również efekt pobudzania i zachęcania do oszczędzania. Znaczącą rolę w rozwoju świadomości inwestycyjnej miały prace odnoszące się do wpływu percepcji rzeczywistości ekonomicznej na zachowania ekonomiczne. Badaczem, który dostrzegł konieczność uwzględnienia w modelach oszczędzania zmiennych psychologicznych, był Katona [1975, s. 232]. Jego istotnym wkładem w rozwój teorii oszczędzania było zwrócenie uwagi, że preferencje związane z konsumpcją nie są stabilne w czasie i nie mogą być przewidywane wyłącznie na podstawie zmiennych ekonomicznych. Zauważył też, że poziom oszczędności zależy nie tylko od możliwości oszczędzania, ale także od chęci ludzi. Zgodnie z większością ekonomicznych teorii, za miarę możliwości oszczędzania Katona uznał dochód, będący w dyspozycji człowieka, natomiast chęć oszczędzania traktował jako pochodną tego, na ile optymistycznie dana osoba ocenia przyszłość. Katona skonstruował także specjalny wskaźnik, służący do pomiaru „chęci” oszczędzania – tzw. wskaźnik opinii konsumenckich (*Index of Customer Sentiment*). Indeks ten służył pomiarowi subiektywnych przewidywań jednostki co do przyszłej sytuacji finansowej jej samej oraz całej gospodarki. Według Katony [Rószkiewicz 2008, s. 66] optymistyczna lub pesymistyczna wizja przyszłości decyduje o naszej chęci oszczędzania pieniędzy. Nowe ujęcie mechanizmu tworzenia oszczędności, silnie związane z psychologią ekonomiczną, mocno akcentuje tezę, że sposób ujmowania rzeczywistości ekonomicznej jest zindywidualizowany, prowadząc do kształtowania się zależnych od okoliczności poznawczych reprezentacji zjawisk ekonomicznych. Zasadniczą rolę odgrywa tu osobiste doświadczenie oraz ukształtowana wiedza i doświadczenie grupy społecznej, w której funkcjonuje jednostka.

W Polsce w 2013 r. największa liczba badanych (18,9%) oszczędzała fundusze na zabezpieczenie starości, a także na sytuacje losowe. Stan taki może być uwarunkowany międzynarodową sytuacją społeczno-gospodarczą, czyli m.in. kryzysem finansowym, rozpoczętym w 2008 r. w Stanach Zjednoczonych, jak również w strefie euro w ostatnich latach. Oszczędzaniu, w opinii respondentów, może sprzyjać również niejasna sytuacja na rynku emerytalnym. Inwestorzy, pod wpływem zaisntniałej sytuacji oraz wobec nekających ich obaw, starają się oszczędzać z przeznaczeniem na wymienione cele. W nawiązaniu do powyższego można stwierdzić, że następujące motywy lokowania nadwyżek finansowych gospodarstw domo-

wych w depozytach bankowych wynikają z motywu przezorności [Rytlewska 2005, s. 29].

Tabela 3. Struktura oszczędności Polaków w 2013 r. ze względu na cele oszczędzania, w %

Cele oszczędzania	Udział w strukturze oszczędności
Rezerwa na bieżące wydatki konsumpcyjne (np. żywność, odzież i ubranie)	5,0
Stałe opłaty (np. mieszkaniowe)	2,1
Zakup dóbr trwałego użytku	4,7
Zakup domu, mieszkania, Wkład do spółdzielni mieszkaniowej	10,3
Remont domu, mieszkania	5,8
Leczenie	4,5
Rehabilitacja	2,3
Wypoczynek	6,6
Rezerwa na sytuacje losowe	18,0
Zabezpieczenie przyszłości dzieci	9,0
Zabezpieczenie na starość	18,9
Rozwój własnej działalności gospodarczej	2,8
Inne cele	5,8
Bez specjalnego przeznaczenia	4,1

Źródło: [Polacy a fundusze inwestycyjne 2009]

Świadomość inwestycyjna gospodarstw domowych jest niezwykle ważnym czynnikiem w określaniu decyzji finansowych. W Polsce ocena tej świadomości, postrzeganej przez pryzmat wiedzy, jest bardzo niska. Wpływ na taki stan mogą mieć czynniki takie jak: krótka historia istnienia rynku finansowego, brak zaufania do instytucji i instrumentów finansowych. Przy wyborze form lokaty/instrumentów przez respondentów największe znaczenie odgrywa intuicja odgrywa największe znaczenie przy wyborze lokaty przez respondentów. Na podstawie przytoczonych wyników badań niski poziom świadomości inwestycyjnej cechuje nie tylko Polskę; Stany Zjednoczone czy inne wysoko rozwinięte kraje również sygnalizują problemy z wiedzą na temat funkcjonowania i mechanizmów działania rynku finansowego [Improving Financial Literacy... 2005, s. 53].

Zakończenie

Podmioty badawcze charakteryzuje odmienne podejście do spraw finansowych oraz różny poziom wiedzy finansowej. Wielu inwestorów nie rozumie ważnych pojęć

z dziedziny finansów, przez co mogą być nieświadomi zagrożenia wynikającego z oszustw finansowych. Ponadto, przystępując do inwestycji bez podstawowej i uporządkowanej wiedzy, inwestorzy indywidualni nie są w stanie osiągać zysków. Obecna sytuacja na rynku finansowym, związana z rozwojem usług finansowych i zmianami na globalnych rynkach finansowych, pokazała jak istotne jest posiadanie przynajmniej podstawowej wiedzy finansowej. Świadomość inwestycyjna gospodarstw domowych jest niezwykle ważnym czynnikiem w określaniu decyzji inwestycyjnych, a w końcu w zainteresowaniu inwestowaniem w walory oferowane przez instytucje finansowe. Z przeprowadzonych badań wynika, że w Polsce świadomość ta jest niezadowalająca wystarczająca (w 2009 r. doświadczenie z inwestowaniem w funduszach inwestycyjnych, które należą do instrumentów rynku kapitałowego, miało jedynie 12% dorosłych Polaków). Wpływ na taki stan rzeczy mogą mieć następujące czynniki: krótka historia istnienia rynku finansowego w Polsce (Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie powstała w 1992 r., czyli istnieje 22 lata), brak zaufania do instytucji i instrumentów finansowych (co może wynikać z braku doświadczenia, a także z braku podstawowej wiedzy na temat ich funkcjonowania), a przede wszystkim poleganie na intuicji, która może być zawodna (w 2011 r. 55% społeczeństwa zadeklarowało, że przy wyborze instrumentu bądź instytucji do oszczędzania kierowała się intuicją). Jednocześnie należy zauważyć, iż na podstawie przytoczonych wyników badań niski poziom świadomości inwestycyjnej cechuje nie tylko Polskę. Stany Zjednoczone czy inne wysoko rozwinięte kraje również miewają problemy z wiedzą na temat funkcjonowania i mechanizmów działania rynku finansowego.

Wobec powyższego istnieje konieczność prowadzenia kompleksowych działań edukacyjnych, ukierunkowanych na przekazywanie wiedzy, jak również kształtowanie świadomości inwestycyjnej Polaków jako klientów instytucji finansowych. Brak podstawowej wiedzy z zakresu mechanizmu funkcjonowania rynku finansowego i instytucji, instrumentów na nim występujących, powoduje rosnące poczucie zagrożenia i niepewności wśród inwestorów. Z tego względu niezbędna jest kontynuacja działań na poziomie ogólnokrajowym, mających na celu pogłębianie świadomości inwestycyjnej Polaków i wykształcenie praktycznych umiejętności gospodarowania środkami finansowymi. W celu zapewnienia skuteczności tych działań powinny one być realizowane we współpracy zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego poprzez: instytucje rządowe i samorządowe, organizacje środowiskowe i konsumenckie oraz instytucje infrastruktury rynku finansowego. Powszechności takiej edukacji nie zapewni sama edukacja szkolna, gdyż nie jest i nie będzie ona dobrym i aktualnym źródłem wiedzy o ciągle zmieniającym się świecie finansów. Z tego powodu tak ważne dla krajobrazu edukacji finansowej w Polsce są inicjatywy edukacyjne, wpisywane w strategię instytucji finansowych. Konsument wyposażony w wiedzę ma świadomość możliwości, które daje rynek finansowy.

Literatura

1. Anioła P., Gołaś Z., 2012, *Zastosowanie wielowymiarowych metod statystycznych w typologii strategii oszczędnościowych gospodarstw domowych w Polsce*, Materiały i studia, z. 282, NBP, Warszawa.
2. Atkinson A., Messy F., 2012, *Measuring Financial Literacy*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pension, No. 15.
3. Bernheim B. D., 1995, *Do Households Appreciate their Financial Vulnerabilities? An Analysis of Actions, Perceptions, and Public Policy*, [w:] *Tax Policy and Economic Growth*, American Council for Capital Formation, Washington, D. C.
4. Bernheim D., 1998, *Financial Illiteracy, Education and Retirement Saving*, [w:] *Living with Defined Contribution Pensions*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
5. *European Youth Financial Attitudes 2011*, 2011, Enterprise 2020, December, Brussels.
6. Gębski Ł., 2013, *Nadmierne zadłużenie gospodarstw domowych – problem finansowo-prawny czy społeczny?*, „Gospdarka Narodowa”, nr 4.
7. Hilgert M., Hogarth J., Beverly S., 2003, *Household Financial Management: The Connection between Knowledge and Behavior*, “Federal Reserve Bulletin”.
8. Hogarth J. M., 2006, *Financial Education and Economic Development*, Federal Reserve Board, USA, 29-30 November.
9. Jacobs-Lawson J. M., Hershey D. A., 2005, *Influence of future time perspective, financial knowledge, and financial risk tolerance on retirement saving behaviors*, “Financial Services Review”, No. 14.
10. Katona G., 1975, *Psychological Economics*, Elsevier, Nowy Jork.
11. Kuchciak I., 2013, *Kreowanie świadomości finansowej wyzwaniem konkurencyjności w niesprzyjającym otoczeniu*, „Zarządzanie i Finanse”, nr 4/4.
12. Lusardi O., Mitchel W., 2006, *Financial literacy and Planning: Implications of retirement Well-being*, Pension Research Council Working Paper, No. 1.
13. Mandel L, Klein L., 2009, *The Impact of Financial Literacy Education on Subsequent Financial Behavior*, “Journal of Financial Counseling and Planning”, Vol. 20, Iss. 1.
14. Montalto C., Gutter P., Fox J. J., 1999, *Racial Differences in Investor Decision Making*, “Financial Services Review”, No. 8.
15. Moore D., 2003, *Survey of Financial Literacy in Washington State: Knowledge, Behavior, Attitudes, and Experiences*, “Social and Economic Sciences Research”, Washington State University.
16. Rószkiewicz M., 2008, *Zmienność stopy oszczędzania polskich gospodarstw domowych*, „Gospdarka Narodowa”, nr 7.

17. Rytłewska G., 2005, *Bankowość detaliczna – procesy oszczędzania i kredytowania gospodarstw domowych*, [w:] *Bankowość detaliczna. Potrzeby, szanse i zagrożenia*, G. Rytłewska (red.), PWE, Warszawa.
18. Wärneryd K. E., 1989, *On the psychology of saving: An essay on economic behavior*, "Journal of Economic Psychology", Vol. 10, Iss. 4.
19. Wärneryd K. E., 1999, *The Psychology of Saving: A Study on Economic Psychology*, MA Elgar, Cheltenham, UK and Northampton.
20. *What American Teens and Adults Know About Economics*, 2005, Center National Council on Economic Education.
21. Worthington A. C., 2006, *Predicting Financial Literacy in Australia*, Faculty of Commerce, University of Wollongong, Wollongong.

Źródła internetowe

1. Frączek B., *Obszary badań w zakresie poziomu wiedzy i edukacji finansowej społeczeństwa w Polsce i na świecie*, http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/10_B.Fraczek_Obszary_badan_w_zakresie...pdf (data dostępu: 15.07.2014 r.).
2. *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*, 2005, OECD Library, November, <http://www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm> (data dostępu: 30.09.2013 r.).
3. Jumpstart Coalition for Personal Financial Literacy, 2005, *Personal financial survey of high school seniors*, June, <http://jumpstartcoalition.com/upload/Executive%20Summary.doc> (data dostępu: 30.05.2014).
4. *Polacy a fundusze inwestycyjne*, 2009, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2009/K_165_09.PDF (data dostępu: 30.09.2013 r.).
5. *Postawy Polaków wobec oszczędzania*, 2011, Raport Fundacji Kronenberga, Citi Handlowy, TNS Pentor, październik, http://www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/files/fk_oszcz_2011.pdf (data dostępu: 30.09.2013 r.).